

АСАБЛІВАСЦІ ФУНКЦЫЯНАВАННЯ КАМП'ЮТАРНАЙ ТЭРМІНАЛОГІІ Ў БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Якаўцоў Даниіл

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Саўчык М.К. - выкладчык

У артыкуле гаворыцца пра адметныя лінгвістычныя асаблівасці камп'ютарнай лексікі, пра запазычанні з іншых моў, а таксама пра актыўнасць і пашыранасць прафесіяналізмаў.

Беларуская мова ўвесь час папаўняецца і узбагачаецца лексічнымі адзінкамі з іншых моў. Зараз яна здольна забяспечваць маўленчыя патрэбы спецыялітаў. З сярэдзіны 80-х гадоў ХХ ст. беларуская тэрміналогія пачала ўзбагачацца новым лексічным пластом — камп'ютарнай тэрміналогіяй. У апошнія гады камп'ютарная тэрміналогія становіцца ўсё больш адкрытай для шырокіх слаёў насельніцтва. Сёння кожны карыстальнік персанальным камп'ютарам валодае пэўным лексічным запасам у галіне інфармацыйных і камп'ютарных тэрміналогій. Камп'ютарная лексіка ўтварае асобную падсістэму, якая вызначаецца адметнымі лінгвістычнымі асаблівасцямі:

Па першае, запазычаны характар камп'ютарнай тэрміналогіі: большасць тэрмінаў паходзіць з англійскай мовы. Працэс запазычання адбываецца двума шляхамі: а) непасрэдна з мовы-крыніцы ў беларускую мову; б) з мовы-крыніцы праз рускую мову ў беларускую.

Структурна-семантычная класіфікацыя запазычанняў уключае: прамыя запазычання, калькі, змешаныя ўтварэнні. Прамыя запазычання камп'ютарных тэрмінаў з англійскай мовы — асноўны спосаб пранікнення камп'ютарнай лексікі ў беларускую мову.

Перадача прамых запазычанняў адбываецца з дапамогай: а) транскрыпцыі, г.зн. перадачы вымаўлення англамоўнага слова, напрыклад: байт (англ. byte), браўзер (англ. browser), драйвер (англ. driver), кэш (англ. cache), ноўтбук (англ. notebook), сайт (англ. site), файл (англ. file); б) транслітарацыі, г.зн. перадачы пісьмовай формы англамоўнага слова, напрыклад: біт (англ. bit), піксель (англ. pixel), сервер (англ. server).

У адрозненне ад іншых тэрмінасістэм, дзе пераважаюць прамыя запазычання, у камп'ютарнай тэрміналогіі найбольш прадуктыўным спосабам тэрмінаўтварэння з'яўляецца калькаванне. Адрозніваюць калькі семантычныя і лексічныя (словаўтваральныя). Напрыклад: а) семантычныя калькі: клавіятура (англ. keyboard), клавіша (англ. key), мыш (англ. mouse), памяць (англ. memory), пароль (англ. password) і інш. б) лексічныя калькі: дыскавод (англ. disk drive), перазагрузка (англ. reloading), падпраграма (англ. subprogram) і інш. У камп'ютарнай тэрміналогіі таксама сустракаюцца змешаныя запазычання, утвораныя шляхам змяшэння прамых запазычанняў і семантычных, і лексічных калек, напрыклад: камп'ютарная сетка (англ. computer network), кэш-памяць (англ. cache memory), паштовы сервер (англ. mail server), струменны прынтар (англ. ink jet printer) і інш.

Другая спецыфічная рыса камп'ютарнай лексікі — актыўнасць і пашыранасць прафесіяналізмаў. Прафесіяналізмы займаюць значнае месца ў сферы інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі. Словы: нахталт адмін, адкат, глюк, баг, венік, вінт, дэвайс, зіпаваць, зносіць, клава, клікнуць, комп, лагаць, ламер, мануал, монік, мыла, прашыць, рарыць, скінуць, траян, флуд, флэшка, юзер і інш. — трывала ўвайшлі ў жыццё кожнага чалавека, які карыстаецца камп'ютарам ці іншымі электроннымі высокатэхнічнымі прыладамі:

Яшчэ адной асаблівасцю функцыянавання камп'ютарнай мовы з'яўляюцца варварызмы. Найбольш частотны адзінкі сярод варварызмаў — Web, PC, CD, WWW, World Wide Web, IBM, DOS — і паўварварызмаў — CDROMны, CDшка, IBM-падобны, рэжым on-line, рэжым off-line, Web-старонка, WWW-старонка і інш.

У камп'ютарнай тэрміналогіі вельмі прадуктыўным з'яўляецца семантычны спосаб тэрмінаўтварэння (тэрміналагізацыя агульнаўжывальных слоў). Асновай для семантычнага тэрмінаўтварэння служыць лексіка агульнага ўжывання, якая ў складзе навукі набывае асаблівы моўны сэнс і новую прадметную аднесенасць. Пераход слова агульнаўжывальнай лексікі ў спецыяльную, дзе яна пачынае выкарыстоўвацца з новым значэннем, называецца тэрміналагізацыяй. Такім чынам узніклі тэрміны: акно (дзеянняў), вінчэстар, вірус (камп'ютарны), галіна (праграмы), гарачая (клавіша, перазагрузка), дрэва (задачы, рашэнні), зашытыя (праграмы), іконка, кошык (для непатрэбных дакументаў), мыш (аптычная), памяць (унутраная, вонкавая), поле (доступу), рэха, сетка (лакальная), цела (цыкл), убудаваная (каманда), ярлык і інш.

У апошнія гады назіраецца імклівае развіццё вылічальнай тэхнікі, інфармацыйных і камп'ютарных тэхналогій, што вядзе да ўзнікнення новых прадметаў, з'яў, паняццяў. Усё гэта садзейнічае дынамічнаму характару камп'ютарнай лексікі. За кароткі перыяд часу некаторыя лексічныя адзінкі гэтай галіны ўжо перайшлі ў разрад устарэлых слоў, напрыклад: дыскета, дыскавод, пейджар, перфастужка (перфалента) і інш. У сваю чаргу з'явіліся новыя тэрміны айпод, айфон, гаджэт, віджэт, планшэт, смартфон, смарт-гадзіннік, Glass-гарнітура, тач-скрын і інш. Беларуская тэрміналогія працягвае актыўна развівацца і папаўняцца новымі лексічнымі адзінкамі:

Такім чынам, да асаблівасцей функцыянавання камп'ютарнай тэрміналогіі ў беларускай мове можна аднесці: запазычаны характар гэтай тэрмінасіютэмы, наяўнасць і пашыранасць прафесіяналізмаў, прадуктыўнасць семантычнага спосабу тэрмінаўтварэння, дынамічны характар і розныя лексіка-стылістычныя элементы.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Муравіцкая, А. М. [Электронны рэсурс] — Рэжым доступу
https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/195113/1/%D0%9C%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%86%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%9A%D0%90%D0%9C%D0%9F%E2%80%99%D0%AE%D0%A2%D0%90%D0%A0%D0%9D%D0%90%D0%AF%20%D0%A2%D0%AD%D0%A0%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF_%20%D0%90%D0%A1%D0%90%D0%91%D0%9B%D0%86%D0%92%D0%90%D0%A1%D0%A6%D0%86.pdf – Дата доступу: 1.03.2024.